

IGOR DANIŠ

SMIEŠNA

MASKA

IDENTITY

MARENČIN PT

IGOR DANIŠ

Smiešna maska identity

MARENČIN PT

© Igor Daniš, 2020
© Marenčin PT, spol s r. o., 2020
Jelenia 6, 811 05 Bratislava
marencin@marencin.sk www.marencin.sk
Cover © Marenčin Media, 2020
Design © Katarína Marenčinová, 2020
877. publikácia, 1. vydanie

ISBN 978-80-569-0732-0 (viaz.)
ISBN 978-80-569-0733-7 (ePDF)
ISBN 978-80-569-0734-4 (ePub)

Ako som zmenil cestu

Na začiatku sa nič zvláštneho a neočakávaného nestalo. Išiel som ako obvykle domov z fakulty svojou cestou. Cesta mi netrvala viac ako polhodinu. Nie je to málo na každodennú prechádzku, preto som striedal dochádzanie električkou, peši, autom, podľa nutnosti. Cesta mestskou hromadnou dopravou zahrňovala prestup na veľkej križovatke, čo znamenalo státie, inhaláciu výfukových plynov a večernú prechádzku navyše. Ráno som sa na fakultu vždy ponáhlal, preto som po ceste naspäť radšej volil prechádzku. Ponúkalo sa mi niekoľko variantov cesty: mohol som ísť po hlavnej ulici, ďalej som mohol ísť po bočných uličkách, prázdnych so zaparkovanými autami, vyobkladanými, osamelými a nie príliš krásnymi, ale predsa len trochu útulnými; ďalej som mohol voliť nadjazd nad nepoužívanou železnicou, alebo ísť okolo, mohol som ísť odpredu alebo odzadu. Na žiadny rituál som si však nepotrpel, žiadny systém som nedodržiaval. Každá cesta sa vyvíjala podľa situácie a momentálnej nálady.

V ten, nepovedal by som osudný, pretože sa to tak vôbec nejavilo, deň, som si predsavzal, že najprv pôjdem malými uličkami a po križovatke, asi po dvadsiatich minútach cesty, zahnem na hlavnú triedu, kde sa nachádza zo začiatku malý park. Nikdy som neveril na náhodu s veľkým N, ktorá môže ovplyvniť život. Veril som, a aj dnes som o tom stále čiastočne presvedčený, že všetko závisí od racionálnych rozhodnutí a činov s ich nevyhnutnými dopadmi. Je jedno, kadiaľ ideš, vždy existuje možnosť redukcie, opravy, možnosť vyriešiť problém, vyriešiť ho k žiadanému úžitku. Bol som jeden z tých, ktorí veria, že žijeme v absolútne racionálnej epoche; najlepšej v dejinách ľudstva, kde je všetko racionálne

predvídateľné; pokiaľ to naša inteligencia a úsilie umožňujú. Výdobytok pokroku. Ak sa nám aj nedarí, je to vina jednotlivca, neschopného riešiť situáciu, problém.

Pokračujme ale ďalej. V ten deň som sa rozhodol, že pôjdem tichou malou uličkou. V jednom bode som sa rozhodol zabočiť doprava, pretože včera som išiel rovno. Chcel som zmeniť trasu. Prešiel som cez dvor vo vnútri bytovky a vyšiel na ďalšiu ulicu. V tom som sa ocitol oproti jednej svojej študentke. Priznám sa, že mi bola viac než sympatická, jej zjav ma nikdy nenechával ľahostajným. Jej krásu som obdivoval od prvého momentu registrácie. Zdalo sa mi, že ona moju náklonnosť opätovkala. Nezamiľoval som sa do nej, na to som už bol pristarý. Ľuba, tak sa volala, bola na tom inak. Ako som neskôr zistil, pred rokom, keď som ju učil (tento rok som už viedol mladších študentov), bola do mňa zamilovaná.

Vyučoval som základný kurz sociológie, povinný pre všetkých študentov druhého ročníka fakulty sociálnych a ekonomických vied. Učil som ešte predmety „Genéza a transformácia sociálnych skupín“ a „Omyly hospodárskej politiky“. Boli nepovinné a Ľuba ich nenavštevovala. Príliš ju nelákala kritickosť myslenia. Túžila pracovať v think-tanku pre zahraničnú politiku, tam sa hlboké myslenie nevyžaduje, ale skôr presvedčenie o večnej pravde a nespochybniteľnom svetovom poriadku, ako mi navráva moja domnienka založená na skúsenostiach.

Myslenie je síce zaujímavá vec, ale to, ako vyzerala, je dôležitejšie. Ľuba bola strednej postavy, mala trochu okrúhlu tvár, mierne hrdzavé vlasy, modré oči, pekne vykrojené ústa, všetko symetricky usporiadané a zasadené do belšej pokožky. Medzi svojimi spolužiakmi sa obliekala trochu atypicky, ale vkusne. Mala vlastný štýl, alebo sa oň aspoň pokúšala. Zdalo sa, že je inteligentnejšia, ako sa javí. Avšak zdalo sa, že je trochu detinská. To bolo pred rokom, dospievala.

K ničomu medzi nami nedošlo, ani v náznaku. Nikdy som nenašiel dostatok odvahy, aby som ju oslovil mimo

témy učiva a školy. Nikam som ju nepozval, toho som sa desil. Prečo? Stále som bol niekomu na očiach: študenti si všetko pozerajú a obzerajú, rýchlo sa medzi sebou informujú. Ani e-mailom som ju nekontaktoval, čo keď jej ho niekto prečíta? Možno nie som príliš trúfalý, ktovie.

Aký vzťah môže vzniknúť medzi zrelým tridsiatnikom a mladým, sotva dvadsaťročným dievčaťom? O čom sa budú baviť? Stále o škole? Mladosť pripadala mi vzdialená; cudzia, až sa mi začala hnusiť – témy, problémy, plány, správanie, objavovanie sveta, zbožňovanie idolov, prepadnutie telu, hudba, kolektivizácia, citová nevyjasnenosť, prílišná sexuálna chtivosť zmiešaná s pasivitou, zbavená kúzla erotiky. Zároveň som nebol taký starý, aby si som dokázal vychutnať mladosť dievčaťa.

Pasca: rozdiel veku nedovolil ani partnerský vzťah, ani vzťah založený na príťažlivosti rozdielu generácií.

Povinné pozvanie

Keď sme sa zbadali, vzájomne sme sa pozdravili a nadviazal som formálnu výmenu slov. Musel som, lebo inak by som lutoval, že som nič nepodnikol. Všetko by skončilo príliš chudobne na to, čo sme k sebe (možno) cítili. Nepovedať nič viac, nenadviazať kontakt, by nechalo pach nechuti, márnivosti, trápnosti. Nakoniec som ju pozval na kávu. Na hlavnej ulici sa nachádzalo štýlové Light Café vzdialené asi sto metrov. Ľuba pozvanie prijala. Bavili sme sa celkom v družnom rozhovore o všetkom možnom: o fakulte, o spolužiakoch, o učiteľoch, o predmetoch, o jej predmete, o mojom štýle vyučovania, o plánoch do budúcnosti. Zdôveril som sa jej, že podvečer idem na prednášku spojenú s diskusiou „Vzostup primitívnej zábavy v seriózných médiách z glo-

bálneho pohľadu“ do mainstreamového think-tanku Inštitút slobody a občana.

Už som absolvoval množstvo podobných diskusií o globalizácii. Zatiaľ som nikdy nezaspal. Napriek tomu, že som vždy predpokladal priebeh diskusie, zakaždým som sa na ňu tešil. Dôvod? Absolvujem aspoň spoločenské podujatie, porozprávam sa so známymi, aj keď rozhovory boli väčšinou formálne a fádne, a v neposlednom rade sa navečeriam v pripravenom bufete.

V dobrej nálade začala Ľuba opisovať moje myšlienkové prúdy, dotieravé otázky a známe útoky na oponentov. Nebola jediná, kto ma prekukol. Aj tak ma jej reakcia potešila. Pozval som ju na prednášku s diskusiou.

„Môžete všetko vidieť v priamom prenose,“ narážal som na jej opis, „podťe so mnou.“

„Žiaľ, dnes idem s priateľom do kina.“

„Čo premietajú?“

„Prepad z neba.“

„Zaujímavé. O čom to je?“

„Sci-fi. Ja viem, primitívne, ale berieme to ako zábavu. A možno pôjdeme na Láska príde zajtra, ešte som to nevidela.“

„A musíte ísť do kina?“

„Milujem ho. Sme spolu vyše roka a klope to. Predtým som nevydržala ani s jedným dlhšie ako dva mesiace. Nechcem ho zraniť, ani zradiť.“

Prešla obligátna trištvrte hodina. Zaplatil som a rozišli sa. Smutné? Možno, ale aj milé a nádejné.

Akú ženu si vybrať?

Žil som sám. Iba raz som mal vážnejšiu a dlhšiu známosť, to mi nebolo ešte tridsať. Dôvody boli fyzické i duševné. Po určitom čase pohlavného spolužitia s jednou

ženou sa u mňa začala prejavovať impotencia. Erotika vymizla a nastala rutina, ktorú som nedokázal nikdy prebiť. Poznám každý kút a záhyb tela svojej partnerky, všetky jej prejavy, vzdychy, gestá, reakcie – aj tie milé a láskavé. Všetko som objavil, nič ma neprekvapovalo. Úradnícky život, život práv a povinností, nemôže predsa vzrušovať. Zostal len pohyb tam a späť, sem a tam: pohyb aktu rozmnožovania.

Byť verný jednej žene, to je more zbytočných slov. A stále o ne treba dbať, dávať im význam a dôležitosť a neustále ich prežívať. A veriť im, napriek tomu, že majú len aktuálnu hodnotu, práve sa ponúkajúcu účinnosť: za týždeň neznamenajú nič, boli nahradené inými nepotrebnými slovami a tie zase inými, ďalšími. Je to podobné ako s jedlom, ktorého význam spočíva v prežití niekoľkých hodín, potom je nahradené iným jedlom. Obe nemajú žiadnu trvácú hodnotu, nemožno im prikladať hlbší význam. Podobne je to s vedeckými, esejistickými a ďalšími inými textami. Majú aktuálny význam – výmena za peňažnú odmenu. Jedlo má bezprostredný význam: ak sa nám ho nedostáva, pociťujeme hlad: prehľbujúci sa pocit príjemnej bolesti s impulzom konať. Podobne je to s rozhovormi so ženou pripomínajúcimi mlátenie prázdnej slamy. Ak nebudú bľabotať, zväzok sa rozpadne, zanikne. Ak nekomunikujú, začínajú bezprostredne vnímať vzájomné odcudzenie.

Po tridsiatke som dozrel, stratil ilúzie a stal sa do určitej miery cynickým. Svoje lásky som začal nachádzať v ľahkých vzťahoch, ktoré boli vopred odsúdené na zánik. Zo svojej skúsenosti som si bol istý, že nič iného nie je v dlhšom časovom úseku možné. A skúšať narušiť toto svoje presvedčenie som považoval za trýznenie, márneenie času a energie. Mnohokrát som využíval služby prostitútok, tzv. priváty, aj keď bohužiaľ často boli škaredé a styku s nimi som sa musel vopred vzdať. Styk s nimi zahŕňal ale aj veľa výhod: zídeme sa za určitým cieľom, ja som je klient, ona vykonáva služby. Čo povie klient, to

platí, žiadne dohovory, výhovorky, táranie. Vždy som sa s nimi schádzal, keď mi to vyhovovalo, keď som cítil potrebu. Samozrejme, išlo to riadne do peňaženky. Možno ale menej, ako keby som financoval spoločný život s nejakou priateľkou. Lenže, pevný poriadok, zafinované parametre, to nedokáže nič nahradiť.

Ešte jedna prekážka mi bránila nadväzovať trvalejšie vzťahy: nevedel som si vybrať. Vzťahy so ženami, ktoré som mal, nikdy neboli úplne moje. Z veľkej časti aj preto, že ako som sa vyvíjal, menili sa aj kritériá na partnerku a do kritérií som sa triafal po ich expirácii. Keď som mal okolo dvadsiatky fascinovala ma rebélia, politická angažovanosť a snaha o svojbytnosť. Potom, keď som zistil, že s angažovanou rebelkou by som vo dvojici neprežil ani jeden mesiac, začal som si vážiť na ženách cielavedomosť a ambicióznosť, snahu presadiť sa. Potom, keď som zistil, že ambicióznosť zo mňa vyprchala a následne som stratil s mnohými ženami spoločné témy a s vedomím, že by som sa tiež musel starať asi sám o seba, som si začal vážiť na žene láskavosť, sladkosť, oddanosť a starostlivosť, samozrejme s tým vyzumením, že budem u nej musieť strpieť nedokonalosť vyvinuté myslenie. Potom prišla doba, keď som si začal u žien vážiť priamočiarosť a praktickosť. A nakoniec mi to bolo jedno.

Vybrať som si síce nevedel, ale nebránil som sa takmer žiadnej žene. Stačilo mi, keď mi pripadala sympatická a vzrušovala ma niečím zvláštnym – svojráznymi znakmi. Veľa ich ale nebolo. Hľadal som totiž neustále niekde vlastnú identitu v nejakej postave. Pripadal som si ako herec. Uvedomoval som si, podobne ako herec si uvedomuje, že stotožniť sa s textom postavy, s jej slovami a myšlienkami, sa nedá, že je to text spisovateľa, že sa nemôže úplne stotožniť s určitou ženou. Neustále prepožičiavanie identity k inej žene, ich neustála zámena, ma však viedlo k zabudnutiu, že vlastnú identitu môže mať aj ja. Striedanie rolí, napájanie sa cudzími slovami a činmi, napájanie sa cudzími identitami, mi dovoľovalo žiť;

a vymknúť sa z identity, nachádzať sa úplne mimo svojho ja, neznajúc, čo vlastné ja v skutočnosti predstavuje.

Sex na mňa pôsobil v živote ako jedna z možností ventilácie: vypúšťanie hmoty odľahčuje. Túžba hovoriť sa podobá sexuálnej túžbe. Obe sú postavené na rovnakom základe: pri rozprávaní ide o to, aby informácie už viac neboli zhromažďované, ale vypúšťali sa. Účelom je poselať informácie ďalej, podobne ako poselať von a ďalej spermie. Poselať ich takým smerom, aby reakcia nepôsobila nechcené účinky. Tlak je vyšší ako nebezpečenstvo činu. Ak nájdete adresáta, ste blahoslavení.

Okrem erotického uspokojenia mi nevelký, ale zato pestrý výber žien ponúkal pravidelný prieskum do života spoločnosti a obohacoval ma tak o široké spektrum vedomostí z rôznych kútov života.

Niektoré otázky ma ale mučili: Prečo by som mal byť zvolený za partnera tej či onej ženy? Prečo by mala voliť mňa z množstva iných mužov snád inteligentnejších, múdrejších, pozornejších, príjemnejších, vtipnejších? Ako možno žiť s vedomím, že som rýchlo zameniteľný, nahraditeľný?

Ako som klamal kamarátom

Ale vráťme sa späť. Cestou domov z diskusie „Vzostup primitívnej zábavy v seriózných médiách z globálneho pohľadu“ v Inštitúte slobody a občana som sa ešte zastavil v bare, kde sa stretávala mojich partia kamarátov.

Hoci išlo o mojich kamarátov, bola moja partia veľmi rozsiahla a nachádzali sa v nej ľudia rôzneho zamerenia. Partiu som zdedil z čias dávno minulých. Nie všetci sme však spolu vyrastali a študovali. Časom niekto odišiel a časom niekto pribudol. Predsa len sme so sebou niesli rozličnú skúsenosť. Jadro partie sa sformovalo

už počas študentských rokov, keď nás spojili režimom okliešťované literatúra a hudba, ale hlavne túžba po zmene režimu. Vykonávali sme aj nejaké akcie proti komunistom. Skôr sme sa však viac pripravovali, ako ich skutočne spustili. Neustále sme sa chystali, až nás nakoniec predbehla revolúcia. Revolúcia dorazila na Slovensko ako vlna z Poľska, Maďarska, Nemecka a nakoniec z Čiech. Počas revolúcie sme sa aktívne zapojili do študentského revolučného odboja, ale neskorší vývoj nás rozdelil. Najprv fyzicky: každý sa vydal vlastnou cestou; neskoršie aj duchovne a politicky. Mali sme rozličné názory na vývoj spoločnosti. Napokon, keď sme zistili, že nás život zanesol do stojatých vôd, že bývalí zväzáci, moskovskí študenti špionáže, deti komunistických prominentov alebo bezškrupulózni biznismeni nás premohli, zbohatli, obsadili spoločenské pozície a rozkazovali, čo sa bude diať, čo je pravda, čo je spravodlivosť, sme sa opäť spojili do bývalých zoskupení. Pred sebou sme nevideli žiadnu perspektívu. Spájalo nás analyzovanie, hnevlivé zosmiešňovanie, parodovanie a satirizovanie spoločenského a politického života. To jediné nám poskytovalo útechu. A možno aj viac: bavilo nás to samo o sebe.

Veľa iných priateľov som nemal. Nebol som však príliš kolektívny hráč. Miloval som slobodu, niekedy veľmi svojrázne. Napríklad, nerád som hovoril pravdu, radšej som si vymýšľal.

V poslednom čase sme radi debatovali, skôr sme však nadávali na korupciu v krajine. Dokola sme opakovali staré, omieľané frázy. Vedeli sme, že nemôžeme odstrániť korupciu, zmeniť stav v spoločnosti, ale aspoň sme uľahčovali duši. Poznáte to – trápne výkriky do prázdna, zavýjanie. Boli sme zajatcami, neschopní nič zmeniť. Naopak, museli sme sa prispôsobovať. A sami sme sa chytali do sita nespravodlivosti. Chceli sme však prežiť. Debata v kolektíve o bezmocnosti nad zhnitým stavom spoločnosti nás aspoň odbremeňovala.

Stretávali sme sa v štyroch baroch, ktoré sme pravidelne striedali. Vedeli sme o sebe, kde sa nájdeme. Raz prišli tí, raz iní; niekedy chýbal ten, onehdy zase onen.

Medzi nami bol jeden vedec, ďalší boli učitelia dejepisu, matematiky a telesnej výchovy na gymnáziu, ďalší bol novinár, iný pracoval v reklamnej agentúre, ďalší v bankovníctve, ďalší zase na ministerstve kultúry a tak podobne.

Keď som po diskusii prišiel do baru, sedeli za stolom kriminalista Blažej, ktorý bol tenisový fanatik; Miro, s ktorým som v minulosti spoločne hltal rovnaké knihy, zháňali sme si ich a vymieňali, uznávali sme spoločných spisovateľov, chodili sme spolu na vernisáže, avšak už dávno sme sa vzájomne odcudzili. Obidvom nám bolo ľúto za spoločným priateľstvom, ale nedalo sa vrátiť späť: v našich životoch dozrievaním došlo k preskúpeniu hodnôt. Ďalej tam sedela svojsky príťažlivá Adriana z tlačového strediska, ktorá odmietala kariéru televíznej novinárky s odôvodnením, že jej terajšie pôsobisko vyhovuje. Potom tam bol jej manžel Miro, novinár z deníka Hlas; Miloš, podnikateľ s armatúrami; učiteľ Jano; štátni úradníci a zároveň manželia Paľo a Marika; Viera, ktorá už mala osemnásťročnú dcéru; IT inžinier Milan so svojou manželkou; Peter, Lucia a Eva.

Nálada bola už trochu znudená. Len tak tam sedeli, dívali sa a zahlasovali myšlienky a novinky do placu. Ja som ich veľakrát ani nepočúval, oni tiež nepočúvali ostatných, a skôr som premýšľal, čo budem robiť večer, keď prídem domov alebo zajtra. Už sme sa všetci vzájomne dostatočne poznali, a keď krajinou netiahla závažná téma alebo nebežal v kine zaujímavý film, nevyšla zaujímavá kniha alebo televízia nedávala zaujímavé filmy, tak sme sa len ťažko donútili k živšej konverzácii. Ak závažná téma existovala, dokázali sme sa aj búrlivo pohádať.

„Dlho som nevidel Fera. Čo robí?“ spýtal sa jeden z kamarátov, keď hovor začal úplne viaznuť.

„Neviem,“ povedal Miloš

„Počula som, že je vraj v Japonsku,“ povedala Eva.

„V Tokiu?“

„Nie, že vraj cestuje po celej krajine.“

„On sa niekedy zaujímal o Japonsko?“

„Ani nie.“

„Tak prečo?“

„Ževraj si prečítal zenbudhistické knihy. Zapáčili sa mu koány a tiež haiku.“

„Len kvôli tomu?“

„A ešte, že vraj vykladal, že svet je hrozne agresívny a Japonci boli vždy majstri bojových umení, že si ich ide pozrieť na vlastné oči.“

„Podľa mňa je to hlúposť. Cestoval tam preto, že mu povedali, že sa tam dnes proste cestuje. Je to móda. Do Japonska vraj cestuje mnoho známych osobností. A on nikdy nechcel zostať pozadu.“

„Ja by som do Japonska nikdy necestovala. Mne sa ich popieranie osobnosti a slobody hnuší.“

„U nás to máš rovnaké.“

„Nie, u náš nemusíš toľko pracovať pre kolektív.“

„Ja by som chcela ísť do Rumunska, do rumunských Karpát. Nikto tam nechodí. Cestovná kancelária VaVa tam organizuje zájazdy. Fero a Zdena tam boli. Chcem tam ísť tiež, s niekým. Je to neobyčajne zaujímavá a krásna krajina pre turistov. Je to niečo nového a neobvyklého. Musím tam ísť.“

Potom bolo chvíľu ticho. Nudiaca sa Jana, s pohárom červeného vína, sa na mňa obrátila a zahlásila do placu:

„Tomáš, včera večer som ťa videla na Námestí národného oslobodenia. Odkiaľ si išiel? Z kina?“

Áno, skutočne som išiel z kina. Išiel som sa pozrieť na starý film Krásny Antonio, ktorý som ešte nevidel. Ale nemohol som povedať do placu, o aký film ide. Po prvé, pretože by som čelil poznámkam: Taký starý film a ty si ho ešte nevidel? Čo znamená, že mám veľké diery vo filmovom vzdelaní. To dehonestuje človeka v očiach

kamarátov. Po druhé, ten film je obyčajný príbeh podľa románu talianskeho spisovateľa Vitalina Brancatiho, režirovaného Mauroom Bologninim a vymyká sa akýmkoľvek dejinám filmu, tzn. dejinám veľkých známych režisérov, mysliac tým umenie vôbec, čo upozorňuje na nie najlepší vkus. Po tretie, prečo som nešiel na film, ktorý podľa takmer všetkých odborníkov robí dejiny umenia, a je teda nevyhnutné ho vidieť za každú cenu. A po štvrté, iná časť osadenstva by mohla namietat', prečo chodím do kina na také voloviny a nejdem si pozrieť normálny kvalitný film, tzn. film stredného prúdu.

„Ani neviem,“ odpovedal.

„Nezavádzaj. Nemáš tajnú milenkú?“ pokračovala Jana.

„Nie... bol som za starým kamarátom, spolužiakom. Nevideli sme sa dlhý čas. Veda, ani intelektuálne reči neboli pre neho, teraz podniká v hotelierstve,“ odpovedal som.

„Ako sa volá?“ spýtala sa Jana.

„Rasťo,“ odpovedal som jej.

„Ale cí? Poznám nejakých ľudí, ktorí sa točia okolo hotelov.“

„Rasťo Valec. My sme sa nebavili o hoteloch. Spomínali sme na staré dobré časy,“ odpovedal som hmlisto. Staré časy boli pre mňa ale časy nudy, predstierania roboty, formálnych rečí. Ale staré časy sú vždy dobré, takže pravdu som povedať nemohol. A mladosť je časom bezstarostnosti, tým ešte viac než lepšie časy. Lenže pre mňa pravý opak.

„Ja som bola včera U vrany, ty si bol kde? Na riviére?“ opýtala sa nahlas Jana. Iné podniky z toho smeru k Námestiu národného oslobodenia ani nevedú.

„Nie, on ma iba vysadil na električku,“ odpovedal som, pretože som nemohol riskovať, že sa bola pozrieť aj v druhom bare a nevidela ma.

„Kde si nechal auto?“ pokračovala v konverzácii Jana.

„Nechal som ho ráno doma.“

„Kamarát nepil?“ spýtala sa logicky Jana.

„Trochu pil. Riskoval,“ dodal som.

„A prečo ťa nezaviezol domov?“ pokračovala znudená Jana.

„Volala mu žena, ponáhlal sa.“

V skutočnosti som bol v kine autom, a keď ma Jana uvidela, mieril som na parkovisko. Večer som nikdy do kina nechodil mestskou hromadnou dopravou. Všetci to vedeli, ale v barovom omámení to nikomu neprišlo na um.

Aj falošné nadšenie je dôležité

Na druhý deň ráno som kráčal na fakultu ako vždy v optimistickej nálade. Iná možnosť neexistovala. Študenti sú naivní a optimistickí, tomu sa treba prispôbiť. Nebyť všeobecne nadšený alebo aspoň nadšený pre vlastný predmet by vzbudzovalo v študentoch veľa pochybností o mojom presvedčení o predmete, o vyslovovaných vetách a myšlienkach, vyvolávalo by to všeobecné pochybnosti o pohnútkach pôsobenia na akademickej pôde. Nebyť nadšený nebolo jednoduché v prostredí totálne nasiaknutom nadšením. Nadšenie v študentoch sa vytrácalo jedine v cyklických obdobiach kríz lásky a v období tesne nasledujúcom po prílišnom požití alkoholických nápojov. Skúste sa tváriť neutrálne, keď sú všetci nadšení! Uvidíte, aké je to náročné. Skúste si odmerať čas, koľko vydržíte.

Optimizmus sám o sebe nebol dôležitý. Optimizmus sa však spájal so životom, nielen s predmetom, a tu je zakopaný pes. Dôsledky chýbajúceho optimizmu, prebytku pesimizmu, nemohli síce ovplyvniť povest pedagóga alebo odborníka, avšak mohli vyvolať a rozšíriť povest čudáka, človeka sklamaného láskou, človeka prežívajú-

ceho životné krízy a pod. Z dlhodobého hľadiska nedostatok optimizmu bol obzvlášť nebezpečný, pretože viedol k zatrpknutosti zo strany študentov. A v prípade, že existovala konkurencia bohatá na optimizmus dôsledky mohli byť fatálne.

Optimistický môže byť človek kedykoľvek a s kýmkoľvek, keď úzus prostredia neodporúča opačné správanie. Vyžaduje to len najštv správne nastavený mechanizmus. Človek pritom nemusí byť nesvoj a trpieť. Naopak, môže to mať aj pozitívne dôsledky na zdravie.

V nadšení niečo je. Nadšenie predpokladá výlučnú oddanosť pre niečo, úplnú stratu vnímania dôležitosti vecí okolo; presvedčenie, vieru v daný predmet, jeho výlučnosť alebo vlastnú výlučnosť prostredníctvom daného predmetu, vylúčenie jeho možného popretia, stotožnenie sa s ním, s jeho osudom. Nadšením je opakovovaný človek, pretože nie je schopný vnímať hranice významu svojho objektu, významu, kde príslušný objekt pre svet, nech to znie akokoľvek, končí. Ide o osobitnú formu domýšľavosti, vieru v nesmrteľnosť. Mladý človek rastie fyzicky aj mentálne, vrchol je stále pred ním, nevidí za jeho horizont. Mladému človeku to možno síce vysvetliť a on je schopný o tom napísať diplomovú a dizertačnú prácu, avšak necíti to. Absencia nadšenia v ňom vyvoláva, v lepšom prípade, čudáctvo, v horšom stratu viery v život. Musíme brať na zreteľ, že mladý človek sa málokedy tak jasne vyjadruje ako práve v tejto oblasti, pretože súhlas s absenciou nadšenia možno chápať aj ako podriadenie sa konvenciám rodičov, čo značí odpadlivosť. Ako by mohol učiť žiadostivých adeptov racionálny odpadlík?

Vždy som tešil sa koniec semestra, na čas, keď už nebudem musieť myslieť na školu, žiakov, semináre, vedecké články a rôzne iné aktivity. Veda aj univerzita ma už dlhý čas nudili. Vybral som si to povolanie sám, dobrovoľne ako východisko vzdialiť sa priemyselnému každodennému životu administratívnych prác, dennej

rutiny od rána do večera, pevnému pracovnému času, podliezaniu vedúcim pracovníkom, manažérom, ich neskonalé skvelým nápadom a rozhodnutiam.

Život na univerzite bol v tomto duchu vtedy v prvej dekáde 21. storočia stále ešte relatívne slobodný, aj keď veľmi ďaleký tomu, ako to bolo, keď som nastupoval na konci minulého storočia. Študentov som musel učiť stále tie isté veci, každý rok trochu pozmenené o niektoré novinky, ale to nie preto, že by sa niečo zásadného zmenilo, ale preto, aby ma ten istý výklad, ten istý text, tá istá hmota, príšerne nenudila. Predmety na fakulte sa mi tak stali postupom času úplne lahostajné: prirodzená rutina a otupenosť. Poznajúc tento stav, tvrdú realitu, o to premýšľavejšie a vehementnejšie som si vybudoval ich obhajobu a šírenie. Vznik presvedčenia na základe poznania odcudzenosti mi vlieval nové sily. Nadšenie sa tak navonok prejavovalo v žiarivom svetle.

A podobne to bolo v akademickom svete, v priemyselnom parku seminárov, konferencií a vedeckých článkov. Mal som po krk prežutých myšlienok, fráz, dávno poznánych konštatovaní, záverov, ideí, sporov, zbytočných diskusií, bránenia svojich ideových preferencií, napádanie rivalov a ich chybných logických postupov a záverov. Necítil som žiadnu intelektuálnu atmosféru, ale vojenskú, byrokratickú mašinériu, podobnú tej, ktorá panuje v iných odvetviach ľudskej činnosti. Došlo to v poslednom čase tak ďaleko, že nič skutočne nového sa neprijímalo, ale hneď odsudzovalo, kritizovalo ako sporné, založené na mylných úsudkoch. Hádať sa alebo bojovať už nemalo zmysel. Muselo sa len potvrdzovať, čo už platilo, alebo tzv. inovovať, to jest mierne pozmeniť, variovať, obliecť do nového šatu, to, čo platilo, čo sa presadzovalo, čo zastávali authority. Iróniou bolo, že mnohé myšlienky, ktoré som v minulosti len s ťažkosťami presadzoval, zaslúžil si veľakrát výsmech zo svojej vedeckej neerudovanosti, sa stali nakoniec všeobecne uznávanými, ale na mňa si už nikto nespomenul, resp. dávno boli zasypané prachom

času. Mal som snáď vyčítať svojim anonymným kolegom, že mi ukradli myšlienky? Že kúpili moje myšlienky, užili ich vlastníctvo, vykradli a predali ďalej na trhu? Že vzali všetky zisky? Nie, veď som bol vo vedeckom rebríčku priemerný, pochádzal z malej provincie niekde v kúte Európy, s malými ambíciami, bol som dávno zmierený s tým, že v sociálnych vedách sa z tohto kúta nikto nikdy nepresadí, môže vo svete byť len štafáž. V tejto atmosfére zostávalo iba nechať sa zasypať cudzími myšlienkami, myšlienkami autorít, hlavného prúdu, trochu ich s odstupom času obmeniť, brániť, stotožniť sa s nimi, nechať sa ponoriť do ich sveta. Z akademického sveta sa stala politika. Zavládol v nej duch priemernosti, priemernosti myslenia, duch zákernosti správania, čomu sa hovorí inteligencia.

Nepochyboval som o prázdnote vecí. Ak sa pýtate, ako je možné neustále niečo predvádzať, ponúka sa jednoduchá odpoveď: Úplne som sa stotožnil s touto konštrukciou; moje rozlišovacie schopnosti časom výrazne zhrubli. Žil som v inom svete. Neprežíval som to, čo som hovoril. Čas plynul, čas musel plynúť, plynúť nejakým spôsobom, toto bol jeden z možných.

Ako sa stať úspešným vedcom

Problémy s motiváciou a ambíciami som nemal len ja. Prejavovali sa u väčšiny mojich kolegov. Koho a čo mali uspokojovať? Študentov? Tí sa vidia inde – v súčasných spoločenských hodnotách. Ospevujú celebrity a manažérov. Áno, ako každá mladá generácia kritizujú i oni súčasné spoločenské pomery, pretože ich vidia z odstupu, ale po inom netúžia iba sa do nich vnoriť, plávať na ich vlnách; konať rovnako tak, ako koná generácia dospelých. Bude z nich rovnaká pakáž, ako je ta dnešná, ak neskončia ešte horšie. Boli časy, keď aj mňa študenti